

ISKRA U TAMU RUPERT TOMSON

Preveo Lazar Milić

 izdavaštvo **vulkan**

Beograd, 2014.

*Za Kalvina Mičela,
zauvek*

*Pas se pretvori u vuka, svetlost u sumrak, praznina
u bestelesno prisustvo.*

Tomas Pinčon

Užas je deo mene.

Tamura Ruiči

Jedan

Došao je jednog novembarskog dana. Hladan vetar duvao je preko polja natopljenih kišom. Godina beše 1701. Iz sobe u kojoj bejah smeštena posmatrala sam kako se uz škripu zaustavlja njegova visoka, paukolika kočija, crna na plavkastosivoj kaldrmi. Vrata se odškrinuše i zatvoriše. Potom ih neko širom otvori. Izašao je nesigurno, gotovo probirljivo zakoračivši na tlo. U tom trenutku sam shvatila da umire. To saznanje me je iznenadilo i nateralo da ga još pažljivije osmotrim. Mršava prilika u tamnom kaputu zakopčanom do grla posmatrala je zidove samostana sa kojih se slivala kiša. Moj prozor nalazio se na gornjem spratu; nije me primetio.

Prošlog meseca poslao mi je pismo. *Ne poznajete me*, počinjalo je, *ali vam imam ispričati nešto od velikog značaja, što vam mogu preneti jedino lično, licem u lice*. Rukopis mu beše gust i kitnjast poput glogovog žbunja i koristio je više reči nego što je bilo potrebno. Je li reč o nervozi? Nedostatku obrazovanja? Nisam mogla da ocenim. Videla sam kako razgovara sa čuvarem, koji se izvio i pogledao kočijaša. Na licu im se ocrtavala rezigniranost, ali i tračak ruganja. Da li su osetili isto što i ja? Možda dođe trenutak u životu kada čovek izgubi sposobnost da privuče pažnju, kada svet prestane da se obazire na vas, ne verujući da imate šta da mu ponudite. Pretrnuvši, vratila sam se u sobu.

Sela sam ne bih li se spremila. Izuzev opalnog prstena koji sam nosila na levoj ruci, toaletni stočić beše moj jedini ustupak taštini, iako mi je donosio malo zadovoljstva. Ogledalo mi je pokazivalo bore, podočnjake i podbradak – reljef koji su za sobom ostavile godine nepromišljenosti i razočaranja. Ipak sam preživela. Premda, pedeset šesta godina... U jednostavnoj, neukrašenoj odori opatice – ja, Margerit Luiza Orleanska! Ko bi rekao? Svakako ne učitelj plesa, iako bi ga ova odeća verovatno zabavila. Ni kuvar, ni pesnik, ni konjušar. Nijedan od mojih brojnih ljubavnika, izuzev možda velikog vojvode Toskane. Iako se ne mogu pretvarati da sam *nje* ikada smatrala ljubavnikom. Mužem da. Ljubavnikom nipošto. Nije zaslužio taj naziv jer je bio ravnodušan. Ipak, bila sam sigurna da je odobrio odluku francuskog kralja da me pošalju u manastir. Najpodesnije mesto za nju, kao da ga čujem. Neka mu se u paklu kosti pretvore u prah. Amin.

Stavivši rumenilo na obraze, docrtala sam nabusite lukove obrva. I mojim usnama, koje su sa godinama izgubile na punoći, bilo je potrebno izvesno ulepšavanje. Negde na polovini prekinu me iskušenica koja je, videvši šta činim, pocrvenela i skrenula pogled.

Rekla je da imam posetioca.

„Znam“, rekla sam.

Kada ga je uvela unutra, stajala sam kraj prozora dnevne sobe. Goli zidovi, neudobne stolice. Kamin pretrpan cepanicama koje su tinjale.

„Cumbo“, rekoh.

Naklonio se. „Časna majko.“

Sudeći po njegovom kaputu, koji je bio strane izrade i daleko od novog, nije bio ekstravagantan čovek niti neko ko prati modu. Pod rukom je imao pohabanu braon lisnicu.

„Zapravo“, reče, „nisam bio siguran kako da vas oslovim...“

„Časna majka je u redu.“

Pogledao me je nepokolebljivo, s nekakvom mešavinom znatiželje i privrženosti. Koža oko njegovih očiju beše podbula, skoro modra, kao da nije spavao.

Okrenula sam se ka iskušenici. „Možeš ići.“ Kada je napustila sobu, približila sam se svom posetiocu. „Niste dobro, zar ne?“

„Mogu li da sednem?“

Povela sam ga ka stolici kraj kamina.

Tog leta, rekao mi je, u Marseju, osetio je iznenadnu i toliko snažnu glavobolju da se srušio na zemlju. Odveli su ga u neku gostionicu kod luke. Vazduh je vonjao na riblje iznutrice i mastilo lignje; povratio je čim se osvestio. Vlasnica gostionice imala je riđu kosu, te je, u svom bunilu, pomislio kako gori; zatražio je vode, ne zbog žeđi, već da bi ugasio vatru. Na usnama mu se pojavi tračak smeška, nakon čega je nastavio. Gazdarica je poslala po lekara-berberina koji mu je rekao da mu jetra odumire i da neće dočekati naredni mesec. Kada je stigao u Pariz, kraljev lekar je potvrdio dijagnozu.

„Znala sam da ste bolesni“, rekoh. „Videlo se po tome kako ste izašli iz kočije.“

Cumbo dlanom protrlja lice.

„Vaše pismo mi je pobudilo znatiželju“, nastavih. „Ali to vam je i bila namera, zar ne? Rekli ste mi taman toliko da obezbedite sebi publiku.“ Vetar je zavijao u dimnjaku, unoseći dim u prostoriju. „Nažalost, nisam čula za vas. Morala sam da se raspitam.“

Umorno me pogleda. „Šta ste saznali?“

„Postoje sporenja oko vašeg imena.“

„Po rođenju sam dobio ime Cumo, i tako su me zvali veći deo života. B sam dodao nakon što sam počeo da poslujem sa Francuzima, ne bih li im olakšao.“

Ovo je izgledalo sumnjivo, ali sam nastavila.

„Pravite stvari“, rekoh. „Od voska.“

„Da.“

„Za jedne ste pravi majstor svog zanata. Drugi tvrde da ste čarobnjak. Misteriozni ste, intrigantni. Kontroverzni.“

Spustivši pogled, Cumbo klimnu glavom.

„Isprva sam pomislila da je vaš dolazak zamisao mog supruga“, rekoh, „a kada sam saznala da ste radili za njega – da je, zapravo, bio vaš pokrovitelj – pa, možete pretpostaviti.“

„Zbog čega ste, onda, pristali da me primite?“

„Iz znatiželje, dosade. Čak ni toliko naivan čovek poput velikog vojvode ne bi poslao jednog umetnika da ga zastupa.“

Cumbo se osmehnu.

„Dakle“, rekoh najednom nestrpljivo, „kakve su to vesti koje će me tobože toliko zanimati?“

Lagano je podigao glavu. Čitavo lice mu se zateglo toliko da sam mogla da nazrem kosti pod njegovom kožom. „Reč je o vašoj kćeri.“

„Ana Marija? Koliko me je samo ta devojkica razočarala. Zapanjujuće, zaista. Ali nije ni čudo, kad ima takvog oca koji...“

„Ne ona. Druga.“

Iako sam sedela mirno, osetila sam kako se kovitlam unazad. Židovi sadašnjice popustiše pod naletom prošlosti – burne, neukrotive, pretrpane ruševinama. „Otkud znate za to? Niko ne zna za to?“

Nije odgovorio.

Iako i dalje vrtoglava, ustala sam i prišla prozoru. Napolju su kišne kapi lile poput žustrih poteza olovkom, kao da je tmurni pejzaž istočno od Pariza bio greška koju neko precrtava.

„Ispričajte mi“, rekoh naposletku, tobože nehajno. „Ionako nemam pametnija posla.“

„U redu“, reče.

Dva

Taj trenutak trebalo je da bude jedan od najuzbudljivijih u mom životu. Stajao sam na vrhu grebena i po prvi put posmatrao Firencu. Kasno popodne. Osamnaesti april 1691. godine. Bakarno sunce stidljivo se pojavilo iza grupe oblaka, kao da se rađa. Još nepun sat do smrkavanja. Posmatrajući zgrade načičkane poda mnom, nazupčene tornjeve koji su štrčali u magli što se izdizala sa reke, osetio sam šuškanje cedulje u džepu, pozivnog pisma Kozima III, velikog vojvode Toskane. Pa ipak... pa ipak, šta?

Iako mi je pažnju odvuklo komešanje ptica iznad krovova, nisam mogao a da se ne osvrnem preko ramena. Nije bilo ničega, naravno. Ničega. Samo mirna trava i borovi, mrki i zbijeni, te svetlolumjubičasti svod koji se izdizao nada mnom... Iako je prošlo više od petnaest godina, još uvek nisam mogao da zaboravim ono što je ostalo za mnom, što me je pratilo. Oduvek sam se pribijavao da će doći vreme kada ću, kao u snu, otkriti da nisam u stanju da potrčim, da se pomerim, kao da sam do struka u pesku koji će me prekriti i zbrisati sve.

Napustio sam rodni grad Sirakuzu 1675. godine dok su mi glasine bile za petama poput psećeg čopora. Iako mi je bilo svega devetnaest godina, znao sam da nema nazad. Prošao sam Kataniju

i nastavio duž obale, dok se na zapadnom nebu nazirala Etna, sa plodnim obroncima, sočnim vočkama i cvećem, pretnjom uništenjem. Iz Mesine sam zaplovio ka zapadu. Bio je pozni jul i noć beše zagušljiva. Bledocrveni mesec oivičavao je oblake nijansom bakarne boje. Iako je vazduh bio miran, more se ljuljalo i talasalo kao da pokušava da se oslobodi i u nekoliko mahova sam pomislio da će čamac potonuti. Tako bih skončao, što bi nesumnjivo razveselilo neke. Razveselilo! *Porco dio*.

Proveo sam godinu-dve u Palermu, nakon čega sam se ponovo ukrcao na brod i zaplovio severoistočno, ka Napulju. Iako nisam počinio ono za šta su me optužili, u svakoj valjano ispričanoj laži postoji nekakva istina, koja vas prati poput mirisa svežeg belog luka ili dima. Ljudi su uvek spremni da poveruju u najgore. Ponekad, u lepljivim, zbunjujućem časovima pred svitanje, kada sam, u strahu da će me otkriti ili prijaviti, po ko zna koji put bio primoran da napustim svoje prebivalište, obuzela bi me takva gorčina da bih jedva prepoznao svoj lik ako bih prošao kraj kakvog ogledala. U drugim prilikama nasmejao bih se u lice onome što me goni. Neka izvrću činjenice. Neka ubiju moju ličnost. Neka riljaju svoje blato. Isklesaću stazu za sebe, nešto podrobno i veličanstveno što ne bi mogli ni da zamisle. Neću zavisiti ni od koga. Postaraću se da niko ne zavisi od mene. Iako rastrzan, imao sam rad za koji sam verovao da će me spasti. Pa ipak, bio sam na oprezu, poput ljudi u ratu, noseći vazda nož sa sobom, iako je u većini varoši to bilo zabranjeno. Svaki čas bih zavirivao u prošlost, oprezno opipavajući štetu. U ovakvom sam stanju, večito obazriv, često neispavan, konačno stigao u Firencu.

Još jednom sam pogledao grad ispod sebe. Među palatama i kućama izdizala se crvenkastosmeđa kupola Firentinske katedrale, poput polovine nara okrenute licem na pretrpani trpezarijski sto, čija je debela kora izdubljena, a plod odavno nestao. Nisam čuo ni povike ni gungulu, međutim, to možda i nije trebalo da me

iznenadi. Pomislio sam na zemlju kroz koju sam putovao, na seoska gazdinstva bez ljudi i krovova, na obrasle puteve i staze, na neobrane masline koje su poput uvećanih zenica zurile sa grana.

Zemlja duhova.

Na vrhu grebena kleknuo sam, ne iz poštovanja ili divljenja, već zbog toga što sam želeo da promislim o svetu u koji ću ući i pružim sebi nekoliko trenutaka pripreme.

Kada sam prošao južnu kapiju, zvona su žalosnom i upornom zvonjavom oglašavala noćni čas. Čuvar je rekao da imam sreće. Još koji minut i morao bih da spavam izvan zidina. Izgledao je uvređeno; možda sam ga lišio jednog od skrivenih zadovoljstava njegovog poziva. Pokazao sam svoje papire jednom stražaru. Zevnuo je i mahnuo da prođem. Nađoh se u Via Romana. Načičkane zgrade s obe strane, visoke žučkastosive fasade ispunjene prozorima sa rešetkama i strehe toliko ispupčene da su se skoro doticale iznad moje glave. Nebo poput tanke, tamne trake. Začuo sam zatvaranje kapije i neku ženu kako psuje. Zaključana, po svemu sudeći. Čuvar sigurno uživa u tome.

Stigao sam do Ponte Vekija, gde draguljarnice behu zatvorene. Na polovini mosta zastao sam i naslonio se na ogradu. Povetarac koji je duvao sa reke nosio je vonj sočivice i vlažnog blata. Nakon šesnaest godina privremenih dolazaka i iznenadnih, spontanih odlazaka, sva zadovoljstva su mi oteta, a obećanja zanemarena i prekršena. Setih se popodneva koje sam prilikom poslednje posete Rimu proveo sa jednom mladom udovicom. Njeni kapci su pulsirali i drhtali dok je ležala ispod mene, a vrat se caklio od znoja, što me je podsetilo na Madernovu smelu, izuzetnu skulpturu Svete Cecilije. *Ostani sa mnom*, prošaputala je žena. *Savršeno odgovaramo jedno drugom...* Međutim, ponovo sam ostao sam; preda mnom beše sve, sve nepoznato.

Nekoliko minuta docnije, dok se ogoljeni zid Bardela nadvijao nada mnom, zaustavio sam se pred prizorom nekolicine okruglih objekata postavljenih na bedemima. U tmimi sam jedva razaznao zube, pečate kose. Jedan ćelavi čovek priđe sa ulaza, videvši kuda gledam.

„Sodomiti“, reče.

Pre neki dan, nastavio je, vrana je sletela tu gde sam stajao, noseći ljudsko oko u kljunu. Slegnuvši ramenima, okrenuo se nazad ka svojoj oskudnoj bašti sa biljem i koštunjavim voćem.

Upitao sam ga da li zna za gostionicu zvanu *Kuća školjki*. „Prošao sam je“, reče. „Nalazi se u Via del Korno, iza Stare palate.“

Sitna kiša poče da pada, te pohitah vlažnim, ali začudo utihnulim ulicama.

Pronašavši krčmu koju mi je preporučio Boruše, zastupnik Velikog vojvode, prošao sam kroz lučnu kapiju i ušao u uzano dvorište. Nada mnom su se uzdizali sivi, prljavi zidovi, koje je poput poklopca zatvaralo crno nebo. Sumnjam da je sunce ikada dotaklo ovo tlo, čak ni leti. Je li ovo mesto koje tražim? Ne izgleda tako.

Taman kada sam hteo da pokucam na vrata, preda mnom se pojavi neka devojčica od dvanaest-trinaest godina.

„Je li ovo *Kuća školjki*?“, upitah.

Njeno bledo, široko čelo podseti me na prazan list hartije, dok je u dugoj kosi imala komadiće lišća i slame. Njene cipele behu poput čamaca za veslanje.

„Ovo je zadnji ulaz“, reče. „Uostalom, puni smo.“

„Rezervisao sam sobu.“

„Ko ste vi?“

„Zovem se Cumo.“

Povela me je neosvetljenim hodnikom koji se osećao na sirće.

„Majka će znati šta da uradi s vama“, reče preko ramena.

Sušta suprotnost njenom svečanom stavu beše njen nezgrapan hod. Sa svakim sledećim korakom čitav njen trup bi je izdizao i potom naglo spuštao, kao da je, poput lutke, neko odozgo usmerava nevidljivim nitima. Pomislio sam da možda ima krivo stopalo ili da joj noge nisu jednake dužine.

Prošavši još jedna vrata, ušli smo u drugo dvorište, gde je neka sredovečna žena sa narandžastom ešarpom bila pognuta nad nemirnom biserkom. Zavrnuvši joj šiju, naglo i surovo, uspravila se i okrenula prema nama, dok joj je iz pesnice visila oklembesena mrtva ptica poput cveta koji treba zaliti.

„Vi ste vajar“, reče.

„Tako je.“

„Očekivala sam vas pre nedelju dana.“

„Pešaćio sam od Sijene. Potrajalo je duže nego što sam očekivao.“

Uputila mi je ispitivački pogled, kao da su moje reči kakva šifra koju valja rastumačiti. Njena pepeljasta kosa, koju je čvrsto vezala unazad, visila joj je poput kanapa između lopatica. Jedan prednji zub joj je nedostajao.

„Stigao vam je prtljag“, reče. „Planina stvari. Rekla sam da ih odnesu u vašu sobu.“

Zahvalio sam joj.

Oči joj se suziše. „Naplatiću vam te dodatne dane.“

„Naravno.“

„Uzgred, ja sam sinjora De la Mar.“

„Špansko ime, zar ne?“

„Moj suprug je bio Španac, bog da mu prosti bezvrednu dušu.“ Prekrstila se ovlaš i predala biserku devojci. „Odnesi ovo u kuhinju.“ Nakon što je devojka otišla, okrenula se ka meni. „Zove se Fjore. Nadam se da vam neće smetati.“

„Vaša kćerka?“

„Da.“

Odvela me je do moje sobe na petom spratu, sa tamnim gredama na plafonu i zidovima okrećenim u tamniju nijansu ružičaste. Unutra se nalazio pisaći sto, kamin i krevet sa crnim, metalnim okvirom. Moj prtljag beše smešten u nišu iza smeđe, plišane zavese.

„Dimnjak radi“, reče, „ali je drvo skupo.“

Te noći sam spavao na mahove. Osetio sam stezanje u grudima i zbrku u glavi, kao da mi je mozak sačinjen od hiljada niti koje se brzo i nasumično vezuju u čvorove. U sitne sate napustih krevet i razmaknuh masnu krpu koja je visila na prozoru. Pružio mi se pogled na kule i kupole iza kojih se, tamniji od neba, video greben na kojem sam stajao nekoliko časova ranije.

Naslonjenom na sims, setio sam se sna. Peo sam se strmim stepeništem u mraku. Stigavši do vrha, posrnuo sam ka vratima koja se u tom trenu otvoriše. U sobi je neki čovek sedeo na podu, leđima okrenut zidu. Znao sam da je reč o velikom vojvodi, iako ga nisu krasile pune usne i prodoran pogled, po kojima je bila poznata porodica Mediči. Zapravo, rumenih obraza i svetle kose, podsetio me je na mog brata Jakopa – izvora svih mojih neprilika i tegoba. Iako je potvrdio moje prisustvo, veliki vojvoda je izgledao zauzeto. Piljio je u svoju desnu šaku, stisnutu u pesnicu. Pomislivši kako je možda uhvatio kakvu mušicu, osluškiavao sam, očekujući žustro, prigušeno zujanje. Ništa nisam čuo.

Kasnije me je poveo u baštu. Iako je bilo veče, nebo je obasjavala bleđa svetlost. Hodali smo jedan kraj drugog, osećajući se lagodno. Nisam se osećao dužnim da progovorim, a nije ni on. Kao da smo se poznavali čitavog života.

Obratio mi se tek kada smo stigli do kraja staze. Obavestili su ga, rekao je tiho, da sam ga izdao. Je li to istina? S druge strane, vrtoglav pogled pružao se na zemlju koja se survivala stotinama metara u ponor. U panici, upitah ga šta drži u rukama. Nervozno se osmehnuo, pokazavši zube. Osetio sam da sam upao u pažljivo

smišljenu zamku, pa ipak nije odgovorio na moje pitanje, niti je raširio tu zagonetnu pesnicu.

Odmaknuh se od prozora. Dok sam se vraćao u krevet, neki čovek počeo da priča u blizini. Mumlao je i, iako nisam mogao da razaznam nijednu reč, učinilo mi se da čujem prkos i žaljenje. Ujutru, kada sam pomenuo tu epizodu sinjori, rekla mi je da to liči na njenog muža, iako je davno umro, one godine kada je noj pobegao iz menažerije velikog vojvode i trčao preko Ponte Vekija, dok ga je svetina pratila i oponašala njegove trzave pokrete. Kako se, prisećajući se, smešila i vrtela glavom, beše prekasno da joj uputim saučešće. Zapravo, nastavila je, možda sam čuo Ambroza Kifa, Francuza. Živi iznad mene, na poslednjem spratu, i pati od nesanice – mada, kad malo bolje razmisli, njegov glas je tanak i piskav, kao u devojke. Možda naposletku i jesam sanjao.

„Možda“, rekoh.

Tokom prve nedelje, jednog jutra me je probudilo kucanje na vratima. Kada sam upitao ko je, nije bilo odgovora. Otvorio sam vrata i pogledao napolje. Stepenište beše prazno – glasovi su dopirali iz krčme u dnu. Na podu, samo nekoliko centimetara od mojih nogu, nalazilo se nešto dugačko i tanko, krhko poput sivkaste, izgužvane svilene trake. Sagnuvši se, videh da je reč o parčetu zmijske kože. Nekako sam znao da je za to odgovorna sinjorina kćerka, Fjore, te sam joj pri narednom susretu, u salonu kraj glavnog ulaza, zahvalio na poklonu. Pocrvenela je i istrčala iz sobe, oborivši kukovima stočić. Vaza se zatresla, ali se nije preturila.

Sinjora podiže pogled sa svojih knjiga. „Izgleda da joj se dopadate.“

Tog popodneva pitao sam Fjore da li bi me provela gradom. Ugrizla se za donju usnu, okrenula i prišla prozoru. Napolju je rominjala kiša, sitna poput čioda. Postoji nekoliko mesta, reče naposletku, na koje bi me mogla povesti.

Narednog dana se razvedrilo, te krenusmo pod toplim, plavim nebom. Fjore me je vodila. Nezgrapnim hodom, neobično ukrašene kose. Međutim, bilo je nečeg plemenitog u njoj – laska joj, pomislio sam, što vodi – i nekolicina dućandžija joj se ironično poklonilo dok je prolazila kraj njih. Ispred Bazilike Santisima Anuncijata ispričao sam joj kako su se doskora u crkvi nalazile figure od voska, od kojih su neke bile uglavljene u niše u zidovima, dok su druge visile sa plafona. Ponekad bi konopci popucali, te bi se skulpture sručile na pastvu. Ljude su ubijali mrtvi.

Fjore stavi ruke na kukove. „Ko kome pokazuje grad?“

Nakon toga sam ćutao.

Prvo smo posetili Duomo, odnosno Katedralu Santa Marija del Fjore, po kojoj je očito dobila ime, nakon čega smo se strmim stepeništem popeli u kulu koja pripada blizancima Gvaci. Simone i Dofa Gvaci izrađivali su vatromet i njihov entuzijizam bio je dečaćki, zarazan. Nakon što smo ispitali napušteni stroj za valjanje sukna, prešli smo reku i posetili još jednu crkvu, Svete Felicije. Na polovini prolaza Fjore se okrenula od oltara i pokazala na metalnu rešetku visoko u zidu iznad ulaza. To je prolaz koji je veliki vojvoda upotrebljavao kada bi poželeo da se kreće gradom neopaženo. Jednom ga je videla, reče, kako viri u srednju lađu. Konačno, odvela me je do ukrašene, ali prljave zgrade u jevrejskom getu. Ovde je groficu nasmrt izbô jedan od njenih brojnih ljubavnika.

Pao je suton. Dok smo šetali nazad ka *Kući školjki*, lavirintom ulica koje su okruživale geto, Fjore je nastavila sa detaljima ubistva. Nož ljubavnika prerezao je i vrat i ogrlicu koju je nosila i, ako biste pažljivo slušali u nekim noćima, čuli biste kuckanje perli po stepeništu. Iako je Fjore i dalje pričala, pažnja mi je odlutala. Većina dućana u blizini Merkato Vekija bila je prekrivena masnim čaršavima ili zatvorena drvenim zastorom, međutim, slučajno sam zastao ispred radnje sa staklenim izlogom. Sudeći po brojnim teglama i flašicama koje behu izložene, bila je to apoteka, iako nije